

kingen in de negentiende eeuw, het zich wijzigende beeld in de geschiedschrijving en de ontwikkeling van het nationale bewustzijn. Tom Verschaffel van de Katholieke Universiteit Leuven behandelde het Belgische luik. Hij beschreef hoe het Brusselse oproer van 25 augustus 1830 in de loop van enkele weken uitgroeide tot een liberale revolutie, die op 4 oktober de onafhankelijkheid van België uitriep. De Conferentie van de vijf grote mogendheden, dat was de zelfbenoemde Veiligheidsraad van destijds, kwam op 4 november bijeen, legde een staakt-het-vuren op en erkende op 20 december de 'toekomstige' onafhankelijkheid. De gevechten, de besprekingen in Den Haag en Londen, de opstelling van een grondwet en de zoektocht naar een koning, de Tiendaagse Veldtocht en de Franse (en Engelse) militaire tussenkomsten om Willem I tot toegeven te dwingen, leidden ten slotte naar het scheidingsverdrag van 19 april 1839.

Een volgend, eveneens boeiend hoofdstuk is gewijd aan de cultus van 1830, met de vele monumenten waaronder vooral het Martelarenplein en later de Congreskolom, de jaarlijkse herdenkingen en al wat erbij hoorde. Als gesneuvelde helden werden vooral vereerd de dichter van de Brabançonne, Jenneval, en Frederik de Merode, de broer van een der leden van het Voorlopig Bewind.

In een korter hoofdstuk komt de geschiedschrijving aan de beurt. Centraal daarin stond aanvankelijk het idee dat de vereniging van de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden **gedoemd** was om te mislukken. Want twee afzonderlijke volkeren – die al bestonden sinds Julius Caesar, naar men zich inbeelde – konden onmogelijk een samensmelting **willen**. Vanaf de latere negentiende eeuw ondermijnden de groeiende tegenstellingen de nationale eensgezindheid en dus ook de visie op de revolutie, en dat werd met kracht uitgedragen bij het eeuwfeest in 1930. Van socialistische zijde publiceerde Maurice Bologne toen *De proletarische opstand van 1830 in België*.¹

Peter Rietbergen & Tom Verschaffel, *Broedertwist. België en Nederland en de erfenis van 1830*, 's-Hertogenbosch-Leuven-Zwolle, Noordbrabants Museum-Stedelijk museum Vander Kelen-Mertens - Waanders, 2005, 128 pp., ill., ISBN 90 400 9113 7.

Het Noordbrabants Museum en het Museum Vander Kelen-Mertens, als vertegenwoordigers van de Brabantse zustersteden 's-Hertogenbosch en Leuven, hebben voor de herdenking van 1830 de handen in elkaar geslagen. Ze hebben gezamenlijk een tentoonstelling opgezet die achtereenvolgens beide steden aandeed, en dit bijhorende boek uitgegeven, dat door de Uitgeverij Waanders prachtig werd verzorgd. Onderwerp is niet alleen de Belgische Revolutie, maar ook of vooral het *nacht-leben* daarvan in elk van beide landen: de herden-

Van flamingantische en van wallingantische kant werden het Verenigd Koninkrijk de revolutie herleid tot een rassen- of talenkwestie. Maurits Josson zag *De Belgische omwenteling van 1830* als het gevolg van een Frans complot.² De Utrechtse Groot-Nederlander Carel Gerretson kon pas met grote vertraging in 1936 zijn *Muiterij en Scheuring 1830* publiceren.³ Het is jammer dat Verschaffel niet nader is ingegaan op deze boeiende materie. Natuurlijk kon hij geen gebruik meer maken van het in 2005 verschenen boek van Maarten Van Ginderachter, *Het rode Vaderland*, over het socialistische beeld van België en van 1830, en ook van Vlaanderen, de Vlaamse en de Waalse beweging.⁴ Maar de ontwikkeling van de flamingantische visie op het Verenigd Koninkrijk en de revolutie doorheen de negentiende eeuw verdient zeker een grondig onderzoek. Tijdens de dertigjarige klerikale heerschappij vanaf 1884 gingen klerikalen, ook gerenommeerde historici als Victor Fris en Paul Fredericq, Willem I en zijn rijk steeds meer huldigen en de revolutie betreuren. Dit gewijzigde beeld was niet alleen het gevolg van de afbrokkelende nationale eensgezindheid, het stimuleerde op zijn beurt de communautaire tegenstelling.

Tot slot beschrijft Verschaffel beknopt hoe in de twintigste eeuw Vlaanderen en Wallonië zijn uitgegroeid tot volwaardige subnaties, met onderscheiden zelfbeelden.

Peter Rietbergen van de Radboud Universiteit Nijmegen schreef in drie hoofdstukken de Nederlandse tegenhanger van dit hele Bel-

gische verhaal. Over de herdenking van 1830-1831 viel niet zoveel te zeggen, want de Belgische afscheiding werd als een vernedering ervaren en liefst vergeten. Wel was er mate-loze verering voor de zelfmoord van Jan van Speijk, de zeeofficier die heel zijn bemanning mee in de dood nam om te voorkomen dat zijn schip in Belgische handen zou vallen. Dat leert ons meer genuanceerd denken over bepaalde zelfmoordaanslagen van onze tijd.

Boeiend vond ik vooral Rietbergens beschrijving van de wijze waarop Nederland sinds 1830 zijn nationaliteit is blijven versterken. De rol van de geschiedschrijving daarin kreeg aparte aandacht, naast de zorg voor de standaardtaal, het onderwijs, de dynastische en koloniale propaganda enzovoort. Veel van dat alles gold natuurlijk voor elk West-Europees land tussen 1830 en 1968, maar tijdens de jongste twintig jaar heeft de Nederlandse historiografie aan dit proces veel aandacht besteed, en Rietbergen brengt er een fraaie synthese van.

Een bijzondere vermelding in dit boek verdient de illustratie, die niet zomaar is gekozen voor de 'mooie plaatjes', maar die door beide auteurs uitstekend werd geïntegreerd in hun teksten.

Ik ben deze bespreking niet begonnen met het grote inleidende hoofdstuk, door Peter Rietbergen, over het Verenigd Koninkrijk 1815-1830 omdat ik van dit waardevolle boek niet meteen een negatieve indruk wilde geven. Rietbergen kent dat onderwerp niet en heeft er dus het traditionele Hollandse verhaal (of nationale mythe) over verteld, dat door de geschiedschrijving allang is bijgesteld. We krijgen onder meer nog maar eens te horen dat Willem zo goed voor de Belgische economie heeft gezorgd; dat de taal een essentiële rol speelde in de mislukking van het koninkrijk, plus de drukking vanuit Frankrijk dat "in 1828/1829 duizenden analfabetische Vlaamse boeren een kruisje zetten onder een petitie. In deze petitie vroegen zij om vrijheid voor een

1. M. Bologne, *De proletarische opstand van 1830 in België*, Brussel, 1930.

2. M. Josson, *De Belgische omwenteling van 1830*, Tielt, 1930.

3. C. Gerretson, *Muiterij en Scheuring 1830*, Antwerpen, 1936.

4. M. Van Ginderachter, *Het rode vaderland. De vergeten geschiedenis van de communautaire spanningen in het Belgische socialisme voor WO I*, Tielt-Gent, 2005.

taal – Frans – die zijn niet spraken, om vrijheid voor een pers waarvan zij de teksten niet konden lezen, en om vrijheid van katholiek middelbaar en hoger onderwijs dat zij vooralsnog niet zouden genieten.”

Alle autoritaire regimes schrijven de oppositie toe aan buitenlandse inmenging, en de Haagse regering noemde het Brusselse oproer een aanval door Frankrijk waartegen ze militaire steun van de mogendheden vroeg. Zelfs de Groot-Nederlander Arnoldus Smits heeft die fabel weerlegd in zijn *1830. Scheuring in de Nederlanden* uit 1950 en herwerkt heruitgegeven in 1983.⁵ In de colloquiumbundel *Staats- en natievorming in Willem I's koninkrijk (1815-1830)*, uitgegeven door C.A. Tamse en E. Witte in 1992, heeft A. Van der Woud gesteld dat de regering de overheids gelden aanwendde om in het Noorden kanalen te graven, die in het Zuiden door de zakenlui op eigen risico werden verwezenlijkt.⁶ Ja dat de koning de ontwikkeling van de Antwerpse haven, van de Luikse industrie en van de Kempische landbouw afremde ten voordele van het Noorden. J.L. van Zanden en A. van Riel toonden in *Nederland 1780-1914. Staat, instituties en economische ontwikkeling*⁷ aan dat het Zuiden fiscaal uitgebuit werd, slechts iets meer dan 20% van de rijksuitgaven kreeg terwijl het 40 à 50% van de belastingen opbracht enzovoort. Zij vermelden dat als mede-oorzaak van de revolutie.

In de genoemde colloquiumbundel schreef Luc François over de petitionnementen: *“Tijdens de eerste golf kwamen er op de Antwerpse en West-Vlaamse petitieën geen kruisjes voor. In*

Oost-Vlaanderen bedroegen ze 0,5% van het aantal handtekeningen. Het aantal kruisjes was in de tweede golf licht gestegen, maar was toch veel kleiner dan de regeringsgezinde ambtenaren en pers in 1828-1830 lieten geloven. Op de overgrote meerderheid van de petitieën kwamen geen kruisjes voor.”

Tegen het onhoudbare van de voorstelling als zou de taalpolitiek van Willem I een belangrijke oorzaak zijn geweest van oppositie tegen zijn regime en uiteindelijk van de scheuring, heb ik al dikwijls gewezen, ook in de Nederlandse historische vakpers, en in *Wetenschappelijke Tijdingen* in 1985 met een artikel *De taalpolitiek van Willem I*.⁸ In het belangrijkste werk terzake, dat van de Vlaams-nationalistische historicus Albert De Jonghe, *De taalpolitiek van koning Willem I in de Zuidelijke Nederlanden (1814-1830)*⁹ uit 1943, lezen we: *“Van november 1828 tot mei 1829 ontvingt het bureau van de Tweede Kamer 378 petitieën voor het herstel der grieven (...) slechts in een veertigtal (breed geschat) werd er om taalvrijheid verzocht (...) Alleen in Oost-Vlaanderen blijkt de taalgrieffeen rol van enige, alles samengenomen geringe, betekenis gespeeld te hebben.”* In het tweede petitionnement werd voor alle grieven tegelijk geageerd (allen voor één) hoewel het vooral over vrijheid van onderwijs en van pers bleef gaan. Zo kwam de taal meer aan bod, ook in petitieën uit Noord-Brabant, Gelderland en Zeeland. De Jonghe concludeerde uit zijn ontleding van de stukken en van heel het gebeuren: *“In de Vlaamse gewesten heeft de taalgrief de gewone volkslagen, die het gros der petitionnarissen leverden, weinig of niet beïnvloed (...) Er zijn anderzijds weinig aanwijzingen dat in het Brussel en in*

5. A. Smits, *1830, scheuring in de Nederlanden*, Brugge, 1950 en A. Smits, *1830, scheuring in de Nederlanden*, Heule, 1983.

6. C.A. Tamse & E. Witte (red.), *Staats- en natievorming in Willem I's koninkrijk (1815-1830)*, Brussel, 1992.

7. J.L. van Zanden & A. van Riel, *Nederland 1780-1914: staat, instituties en economische ontwikkeling*, Amsterdam, 2000.

8. L. Wils, *De taalpolitiek van Willem I*, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 44, 1985, nr. 4, pp. 193-201.

9. A. De Jonghe, *De taalpolitiek van koning Willem I in de Zuidelijke Nederlanden (1814-1830): de genesis der taalbesluiten en hun toepassing*, Brussel, 1943.

Walenland de taalgrief propagandistisch opzettelijk en grondig uitgebaat werd."

Maar in de propagandistische voorstellingen van na 1830, die tot nationale mythen uitgroeiden, werd de taalgrief enorm opgeblazen. En het artikel van Rietbergen toont weer dat de wetenschap niet zoveel vermag tegenover zulke mythen. [Lode Wils]
